

ЗАХИСНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

© 2018 ОНИЩЕНКО В. О., БОНДАРЕВСЬКА О. М.

УДК 332.14:005.934

Онищенко В. О., Бондаревська О. М.

Захисний підхід до визначення економічної безпеки регіону

Мета статті полягає у систематизації наукових підходів щодо впливу негативних чинників на стан економічної безпеки регіону, визначенні критеріїв переходу економічної системи регіону з одного стану в інший з урахуванням інтенсивності дії негативних факторів впливу, визначенні джерел виникнення загроз економічній безпеці регіону. Досліджено сутність чинників, які негативно впливають на стан економічної безпеки регіону: ризик, загроза, виклик. Наведено характеристику елементів системи діагностики економічної безпеки регіону. Узагальнено позиції науковців щодо впливу негативних чинників на стан економічної безпеки регіону. На основі узагальнення наукових підходів виділено сфери прояву загроз економічній безпеці регіону. У результаті дослідження здійснено типологізацію загроз економічній безпеці регіону за функціональними складовими. Напрями подальших досліджень у цьому напрямі пов'язані з розрахунком та аналізом стану економічної безпеки регіонів України, визначенням ступеня впливу загроз на основні складові економічної безпеки регіонів для розроблення ефективної програми забезпечення безпеки регіонального розвитку.

Ключові слова: регіон, економічна безпека регіону, захисний підхід, чинник, ризик, загроза, виклик, небезпека.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 17.

Онищенко Володимир Олександрович – доктор економічних наук, професор, ректор, Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка (пр. Першотравневий, 24, Полтава, 36011, Україна)

Бондаревська Ольга Миколаївна – аспірант, кафедра фінансів і банківської справи, Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка (пр. Першотравневий, 24, Полтава, 36011, Україна)

E-mail: olia.bondarevska@gmail.com

УДК 332.14:005.934

UDC 332.14:005.934

Онищенко В. А., Бондаревская О. Н. Защитный подход к определению экономической безопасности региона

Цель статьи заключается в систематизации научных подходов о воздействии негативных факторов на состояние экономической безопасности региона, определении критериев перехода экономической системы региона из одного состояния в другое с учетом интенсивности воздействия негативных факторов влияния, определении источников возникновения угроз экономической безопасности региона. Исследована сущность факторов, негативно влияющих на состояние экономической безопасности региона: риск, угроза, вызов. Приведена характеристика элементов системы диагностики экономической безопасности региона. Проведен обзор позиции ученых относительно влияния негативных факторов на состояние экономической безопасности региона. На основе обобщения научных подходов выделены сферы проявления угроз экономической безопасности региона. В результате исследования осуществлена типологизация угроз экономической безопасности региона по функциональным составляющим. Направления дальнейших исследований в данном направлении связаны с расчетом и анализом состояния экономической безопасности регионов Украины, определением степени влияния угроз на основные составляющие экономической безопасности регионов для разработки эффективной программы обеспечения безопасности регионального развития.

Ключевые слова: регион, экономическая безопасность региона, защитный подход, фактор, риск, угроза, вызов, опасность.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Библ.:** 17.

Онищенко Владимир Александрович – доктор экономических наук, профессор, ректор, Полтавский национальный технический университет им. Ю. Кондратюка (пр. Первомайский, 24, Полтава, 36011, Украина)

Бондаревская Ольга Николаевна – аспирант, кафедра финансов и банковского дела, Полтавский национальный технический университет им. Ю. Кондратюка (пр. Первомайский, 24, Полтава, 36011, Украина)

E-mail: olia.bondarevska@gmail.com

Onyschenko V. O., Bondarevska O. M.

A Protective Approach to Determining Economic Security of a Region

The aim of the article is to systematize scientific approaches concerning the impact of negative factors on the state of economic security of a region, determine the criteria for the transition of the regional economic system from one state to another, with consideration for the intensity of the impact of negative factors of influence, as well identify the sources of threats to economic security of a region. There studied the essence of factors that negatively influence the state of economic security of a region: risk, threat, challenge. The characteristic of the elements of the system for diagnosing economic security of a region is given. A review of the position of scientists regarding the impact of negative factors on the state of economic security of a region is conducted. Based on the generalization of scientific approaches, the areas of manifestation of threats to economic security of a region are singled out. As a result of the research, the threats to economic security of a region are typologized according to their functional components. The directions of further research in this area are related to the calculation and analysis of the state of economic security in the regions of Ukraine, determining the degree of the impact of threats on the main components of the economic security of the regions for developing an effective program for ensuring the security of regional development.

Keywords: region, economic security of a region, protective approach, factor, risk, threat, challenge, danger.

Fig.: 2. **Tbl.:** 1. **Bibl.:** 17.

Onyschenko Volodymyr O. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Rector, Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University (24 Pershotravnevyy Ave., Poltava, 36011, Ukraine)

Bondarevska Olha M. – Postgraduate Student, Department of Finance and Banking, Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University (24 Pershotravnevyy Ave., Poltava, 36011, Ukraine)

E-mail: olia.bondarevska@gmail.com

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Посилення ролі регіонів у суспільно-економічному розвитку країни вимагає особливої уваги до забезпечення економічної безпеки на регіональному рівні. В процесі дослідження економічної безпеки регіону виникає необхідність своєчасного виявлення та упередження загроз економічній безпеці, нейтралізації чинників, що їх провокують. Виходячи з характеристики загроз визначаються структурні елементи системи діагностики економічної безпеки регіону.

Незважаючи на актуальність проблематики оцінювання економічної безпеки регіону, дослідження у цій галузі не можна вважати повними, системними та завершеними. До цього часу в економічній безпекології визначенням понять «загроза», «ризик», «виклик», «небезпека» властиві загальний характер, розпливчатість формулювання і відсутність критеріїв розпізнавання, що обумовлює необхідність їх подальшого наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження системи загроз економічній безпеці регіону внесли провідні вітчизняні та зарубіжні науковці: І. Бабець, Д. Буркальцева, З. Варналій, З. Герасимчук, А. Гуменюк, М. Кизим, Т. Клебанова, А. Сухоруков, Ю. Харазішвілі та ін. Проте в науковій літературі немає узгодженої думки стосовно класифікації загроз, які впливають на економічну безпеку регіону, потребують подальших досліджень питання впливу загроз на економічну безпеку регіону та розробка ефективних механізмів їх запобігання.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є систематизація і узагальнення наукових підходів щодо впливу негативних чинників на стан економічної безпеки регіону, визначення критеріїв переходу економічної системи регіону з одного стану в інший з урахуванням інтенсивності дії негативних факторів впливу, визначення джерел виникнення загроз, типологізація загроз економічній безпеці регіону за функціональними складовими.

Виклад основних результатів і їх обґрунтування. В сучасній економічній безпекології існує низка наукових підходів до визначення категорії «економічна безпека», серед яких: адаптивний (здатність швидко подолати загрози або пристосуватися до зміни умов), гармонізаційний (узгодження інтересів досліджуваного об'єкта з інтересами зовнішнього середовища), еволюційний (захист потенціалу, рейтингу від негативних факторів), захисний (реалізація, попередження і захист економічних інтересів досліджуваного об'єкта), конкурентний (конкурентні переваги є запорукою економічної безпеки), ліберальний (економічна безпека як міра економічної свободи), ієрархічний (національна безпека-економічна безпека держави-регіону-галузі-підприємства-особи), процесний (сукупність технічних, організаційних, операційних, правових та економічних процесів щодо забезпечення економічної безпеки), ресурсно-функціональний (ефективне використання ресурсів за функціональними складовими), синергетичний (ефект синергії досягається завдяки формуванню стану захищеності від впливу загроз), статичний (економічна безпека як стан системи, економічного розвитку, захищеності, стійкості та рівноваги, ступінь надійності), стратегічний (розробка організаційно-управлінського механізму на

основі стратегічного управління, орієнтованого на розвиток за умов ризику) [8].

Виокремимо захисний підхід до тлумачення економічної безпеки, який розглядає безпеку як захищеність від небезпеки, зосереджений на сприйнятті безпеки як форми протистояння небезпеці. Безпека у тлумаченні захисного підходу є відносною, а отже, суб'єктивною. Не слід ототожнювати захисний підхід до тлумачення безпеки та захисний підхід до забезпечення безпеки, які співіснують окремо. Якщо перший обґрунтовує онтологічні витоки безпеки як поняття і визначає шляхи протистояння небезпекам, то другий виокремлює об'єкти захисту [14].

У контексті захисного підходу розглядаємо економічну безпеку регіону як можливість і здатність економіки забезпечувати якість життя населення на належному рівні, соціально-економічну та суспільно-політичну стабільність, запобігати виникненню та протидіяти впливу внутрішніх і зовнішніх загроз при оптимальних витратах ресурсів і раціональному їх використанні. Отже, економічна безпека регіону – це не лише поточний стан природно-ресурсного, виробничого, фінансового потенціалу регіону, але й розробка, упровадження системи заходів, спрямованих на нейтралізацію, мінімізацію впливу та усунення явищ і чинників, що призводять до створення зовнішніх і внутрішніх загроз.

За визначенням, наведеним в Академічному тлумачному словнику, чинник – це умова, рушійна сила, причина будь-якого процесу, що визначає його характер або одну з основних рис; фактор [1].

Законом України «Про основи національної безпеки» загрози національній безпеці визначаються як наявні та потенційно можливі явища і чинники, що створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам України [9].

Експертами Національного інституту проблем міжнародної безпеки при Раді національної безпеки і оборони України загрози розглядаються як чинники, що ускладнюють саморегуляцію економіки та реалізацію економічних інтересів і спричиняють вихід економічних показників за межі нормативних або граничних значень [17].

Проаналізуємо погляди науковців на чинники впливу на стан економічної безпеки регіону.

З. Варналій виділяє такі основні категорії економічної безпеки: безпека – загроза – небезпека. Безпека – це рівень захищеності від негативного впливу внутрішніх та (або) зовнішніх чинників. Загроза – конкретна та безпосередня форма небезпеки або сукупність негативних чинників чи умов. Небезпека – об'єктивна можливість негативного впливу на певне явище, систему, механізм, соціальний організм, внаслідок чого йому може бути заподіяна шкода, що призведе до занепаду, кризового стану тощо.

На думку вченого, загрозами економічній безпеці є явні чи потенційні дії, що ускладнюють або унеможливають реалізацію економічних інтересів і створюють небезпеку для соціально-економічної та політичної системи, національних цінностей, життєзабезпечення нації та окремої особи [10].

О. Беляєв, досліджуючи вплив негативних чинників на соціально-економічну безпеку, розрізняє небезпеку – загрозу – виклик [11]. Небезпека розглядається як

об'єктивна можливість негативного впливу на соціально-економічний організм, яка додає розвитку об'єкта небажані динаміку або параметри, погіршує його стан, спричиняє збиток. Джерелами небезпеки виступають умови та чинники, які виявляють шкідливі властивості, деструктивну природу та мають техногенне, соціальне або природне походження. Загроза – конкретна та безпосередня форма небезпеки або сукупність умов і чинників, які створюють небезпеку об'єкту дослідження, що потребує системи її нейтралізації. Виклик – найбільш загальна форма прояву небезпеки, що породжує необхідність деяких дій щодо стримування наявних або можливих небезпек, загроз, які виникли.

Д. Буркальцева під загрозою безпеці розуміє сукупність умов і факторів, які створюють небезпеку життєво важливим інтересам особи, суспільства і держави [4]. Загрози виникають внаслідок цілеспрямованих або несвідомих дій суб'єктів господарювання, державних і місцевих органів влади, інших ланок економіки, а також природних

процесів. Джерела загроз можуть утворюватися в результаті несприятливого розвитку економічних, соціальних, політичних та інших процесів у внутрішньому чи зовнішньому середовищі регіональної системи.

3. Герасимчук запропоновано систему діагностики стану економічної безпеки регіону, яка містить такі основні складові елементи: економічна безпека – економічний ризик – економічна загроза – економічна небезпека. Так, економічним ризиком регіону є ймовірність виникнення несприятливої ситуації в економіці регіону. Економічна загроза регіону – це існування негативних чинників, які здійснюють дестабілізуючий вплив на функціонування економіки регіону, порушуючи її стійкість до задоволення потреб населення. Деструктивний вплив дестабілізуючих чинників на регіональну економіку призводить до економічної небезпеки, внаслідок чого нищиться його економічний потенціал, втрачається здатність до самовідтворення та захисту, що призводить до незадоволення потреб та інтересів населення [6].

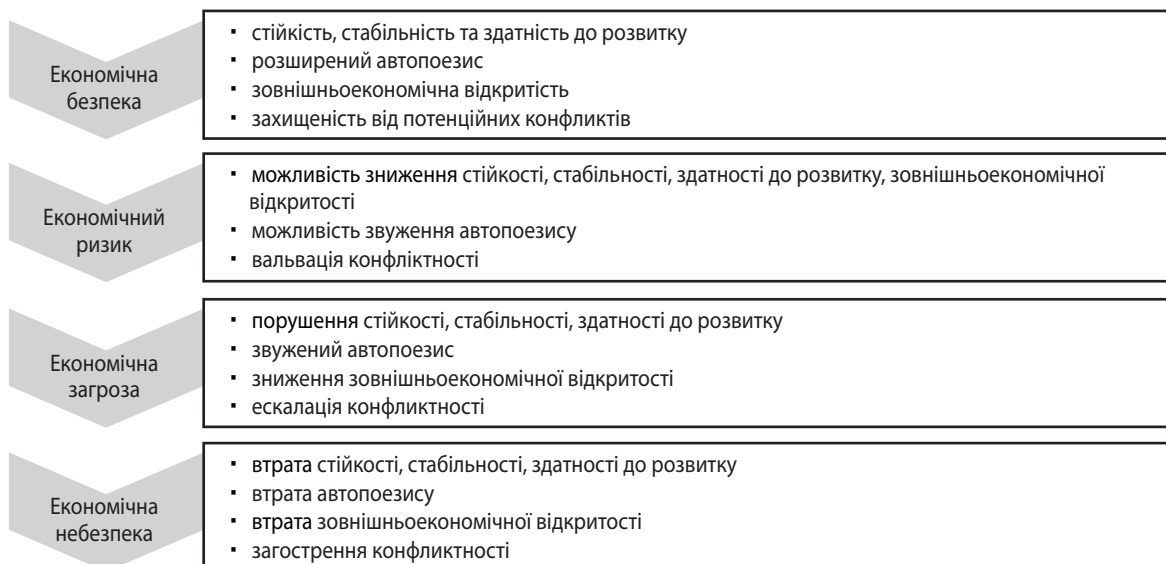

Рис. 1. Характеристики елементів системи діагностики економічної безпеки регіону

Джерело: сформовано авторами на основі [6]

О. Бандурка, В. Духов, К. Петрова, І. Червяков виділили кількісні та якісні критерії переходу економічної системи регіону з одного стану в інший (загроза – допорогова небезпека – післяпорогова небезпека) з урахуванням інтенсивності дії негативних факторів впливу. Вони розглядають економічну загрозу як можливість заподіяння шкоди економіці регіону з боку окремих чинників внутрішнього та зовнішнього середовища. Економічна небезпека є конкретною, безпосередньою, реальною формою прояву загрози, яка має ймовірну математичну інтерпретацію. На допороговому етапі регіон несе втрати, які поновлюються та не мають суттєвих наслідків для досягнення цілей розвитку, тобто не руйнують його організаційну структуру. Для післяпорогового етапу характерне руйнування частини або усіх організаційних структур регіону, що унеможливає його подальший розвиток. Вчені вважають, що коли економічна загроза набуває ймовірного характеру, то

вона перетворюється з потенційного на реальний чинник можливої економічної втрати, який має граничні показники від 0 до 1 [3].

А. Гуменюк виділяє такі стани економічної безпеки регіону: нормальна ситуація – передкризова ситуація – кризова ситуація. Нормальна ситуація (стан економічної безпеки) характеризує сталий розвиток та інтенсивне економічне зростання економіки регіону, забезпечення високих стандартів життя населення, передбачення та протистояння зовнішнім і внутрішнім загрозам. Передкризова ситуація супроводжується порушенням функціонування окремих елементів регіональної соціально-економічної системи та є передумовою дестабілізації розвитку території за відсутності заходів усунення впливу негативних чинників. Кризова ситуація – це стан економічної небезпеки, якому властива криза функціонування основних елементів системи – виробничого, фінансового, трудового потенціалу [7].

А. Сухоруков, Ю. Харазішвілі виділяють такі чинники впливу на стан економічної безпеки регіону: ризик – загроза – виклик – небезпека. Ризик – імовірність виникнення передумов, що заважатимуть реалізації економічних інтересів і цілей забезпечення економічної безпеки регіону. Загроза – обставина, що може бути причиною порушення умов реалізації інтересів і цілей забезпечення безпеки регіону. Виклик – дія, що безпосередньо заважає реалізації економічних інтересів та цілей забезпечення економічної безпеки регіону. Небезпека є заподіянням шкоди економічним інтересам і безпеці регіону [13].

А. Сухоруков, С. Мошенський, О. Петрук розрізняють поняття економічного ризику та загрози безпеці регіону. Економічний ризик регіону – це можливість зниження стійкості, стабільності, здатності до розвитку та зовнішньоекономічної відкритості, а економічну загрозу регіону визначають як порушення стійкості, стабільності, здатності до розвитку [16].

Узагальнення позицій науковців щодо впливу негативних чинників на стан економічної безпеки регіону наведено на рис. 2.

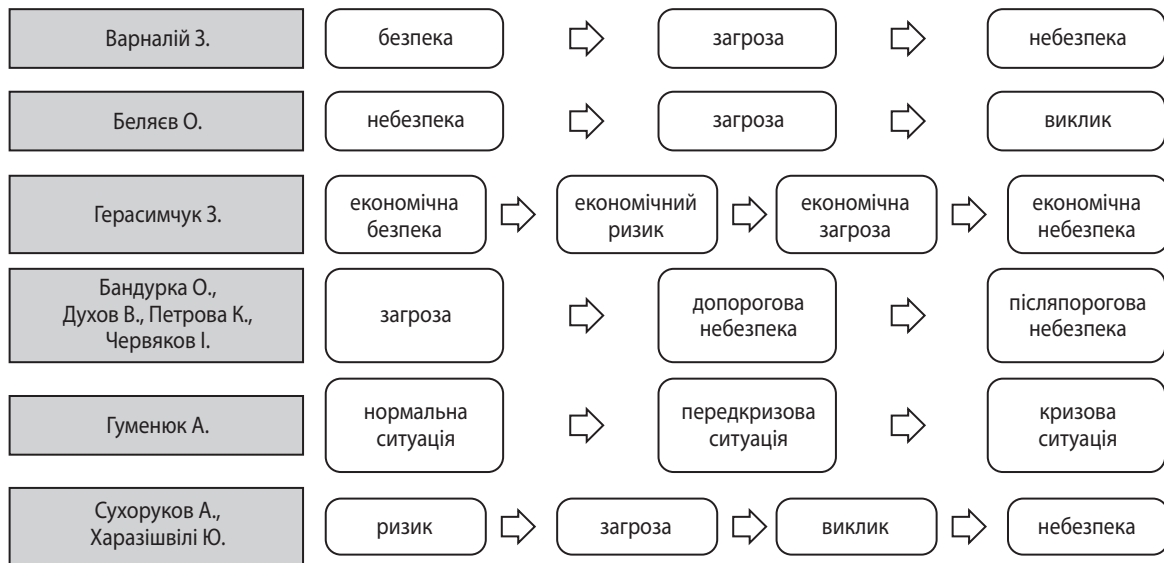

Рис. 2. Вплив негативних чинників на стан економічної безпеки регіону

Джерело: сформовано авторами на основі [3; 6; 7; 10; 11; 13]

І. Бабець, досліджуючи вплив негативних чинників на стан економічної безпеки регіону, розглядає потенційні загрози та ризики їх реалізації [2]. Аналіз загроз є дослідженням поточної ситуації, умов і факторів, що негативно впливають на діяльність економічної системи внаслідок настання небажаної події. Аналіз ризиків передбачає встановлення переліку потенційних загроз та ідентифікацію джерел їх виникнення, визначення ймовірності їх настання та розробку заходів із запобігання виникненню, зниження впливу та зменшення негативного прояву загроз.

Ризики регіонального економічного розвитку поділяються на екзогенні й ендогенні. Екзогенні ризики зумовлені дією зовнішніх чинників: зміни законодавства, зростання рівня інфляції, зміни політичної ситуації та економічного курсу в країні, настання надзвичайних ситуацій. Ендогенні ризики виникають під дією внутрішніх чинників: рівнем розвитку продуктивних сил регіону, характером його виробничої спеціалізації та участі у системі загальнонаціонального поділу праці, рівнем технологічного оснащення виробництва, відсутністю дієвих стимулів до розвитку економічної системи регіону [15].

Для забезпечення високого рівня економічної безпеки регіону необхідно встановити різноманіття загроз, які становлять небезпеку повноцінної життєдіяльності економічних суб'єктів на регіональному рівні.

На сьогодні однією з основних загроз економічній безпеці регіонів залишається розрив у рівнях соціально-економічного розвитку регіонів: відмінностями у географічному положенні, природно-ресурсному, людському потенціалах, структурі та спеціалізації регіональних господарських комплексів, особливостями господарського й історичного розвитку.

Загрози економічній безпеці регіонів виникають через викликані внутрішніми та зовнішніми чинниками структурні та ресурсні дисбаланси, недоліки в організації управління. Посилюють вплив загроз економічній безпеці регіонів втрата конкурентоспроможності вітчизняних виробників на внутрішніх регіональних ринках, дезінтеграція економічного простору внаслідок розриву внутрішніх коопераційних зв'язків, руйнування системи управління регіонами та виробничим ланцюгом на сході України.

Вчені поділяють множину загроз, які впливають на регіональну безпеку, на внутрішні та зовнішні. У дослідженнях Гуменюка А. внутрішні загрози наведені на мікрота мезоекономічному рівнях системної ієрархії, зовнішні – макро- та мезоекономічному [7].

Мікроекономічні загрози пов'язані з діяльністю суб'єктів господарювання регіону. Загрози мезоекономічного рівня викликані втратами внутрішнього ринку, від-

творювальної незалежності, можливості здійснювати самозабезпечення на регіональному рівні.

Джерелами виникнення внутрішніх загроз економічній безпеці регіону є зміни поточного стану економіки регіону: відсутність політики, спрямованої на ефективний розвиток виробничої та соціальної сфери, загострені економічні, політичні, екологічні проблеми та ін.

Зовнішні загрози макроекономічного рівня полягають у низькому рівні ефективності економіки держави, відсутності єдиної структурної політики, недосконалості фінансово-бюджетної системи, виснаженні природних ресурсів, погіршенні стану довкілля, криміналізації економіки.

Мегаекономічні загрози регіону пов'язані з геополітичними силами та зростанням державного зовнішнього боргу, експортом капіталів, втратою зовнішніх ринків, міждержавними військово-політичними конфліктами. Підтвердженням цього є загострення ситуації в регіонах внаслідок подій 2014 року – втрати АР Крим і здійснення антитерористичної операції на сході України.

Крім того, науковці поділяють загрози економічній безпеці регіону за функціональними складовими.

В. Геєць, М. Кизим, Т. Клебанова, О. Черняк класифікують загрози економічній безпеці регіону за джерелом виникнення (виробничі ресурси, бюджет, банки, населення, природне середовище, зовнішнє середовище) та надають перелік показників, що характеризують дію конкретної загрози. Зокрема, серед основних загроз автори виділяють: спад виробництва, структурну деформованість економіки, зниження конкурентоспроможності продукції регіону, низький рівень оновлення основних фондів, скорочення науково-технічного потенціалу, зниження рівня інвестиційної активності, криміналізацію економіки, нерациональну структуру регіонального бюджету, зниження ефективності регіональної системи оподаткування, залежність від імпорту стратегічних ресурсів, зростання бідності, зниження рівня добробуту населення, зростання безробіття, зміну демографічної ситуації, зростання соціальної напруженості в суспільстві, загострення екологічної ситуації [5].

На думку А. Гуменюка, основні загрози економічній безпеці регіону виникають у економічній та соціальній сферах. Економічні загрози відображають проблеми розвитку господарського комплексу регіону: порушення функціонування виробничого сектора економіки, втрата позицій на внутрішньорегіональних, міжрегіональних і міжнародних ринках, погіршення науково-технічного потенціалу, нерациональне використання природних ресурсів [7]. Соціальні загрози проявляються у зниженні рівня та якості життя населення, диференціації рівнів доходів безпосередньо у регіонах і між регіонами країни, скороченні зайнятості, ускладненні демографічної ситуації за рахунок зменшення природного приросту населення, погіршення екологічного стану в регіонах. Особливо гострий і соціально нестійкий характер має вимушена міграція, спричинена військовими діями на сході України.

Сухоруков А. зазначає, що дослідження загроз економічній безпеці регіону, які підлягають моніторингу, здійснюються на основі переліку, наведеного у Законі України «Про основи національної безпеки України» з урахуванням специфіки регіону. Він виділяє загрози в економічній, науково-технологічній та соціальній сферах [9; 13].

Бабець І. групує загрози економічній безпеці регіону за складовими, що виділені в Методиці розрахунку рівня економічної безпеки України від 02.03.2007 № 60: виробнича, науково-технологічна, інвестиційна, зовнішньоекономічна, фінансова, соціальна, енергетична, екологічна.

Проаналізувавши дослідження В. Гейця, М. Кизи-ма, Т. Клебанової, О. Черняк, А. Гуменюка, А. Сухорукова, І. Бабець та враховуючи Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277 [12], здійснено узагальнення загроз економічній безпеці регіону за функціональними складовими, які наведено в табл. 1.

Таким чином, під загрозами економічній безпеці регіону розуміємо сукупність умов, які перешкоджають

Таблиця 1

Типологізація загроз економічній безпеці регіону за функціональними складовими

Складові економічної безпеки регіону	Загрози економічній безпеці регіону
1	2
Мезоекономічна	▪ зниження темпів і обсягів валового регіонального продукту, в т. ч. на одного мешканця; ▪ структурна деформованість економіки; ▪ зниження темпів і обсягів промислового виробництва; ▪ погіршення структури промислового виробництва; ▪ зношеність основних виробничих фондів; ▪ зниження конкурентоспроможності продукції регіону; ▪ виробниче зростання в ресурсодобувних галузях та одночасне зниження обсягів виробництва в наукоємних галузях; ▪ висока енергоємність промислового виробництва; ▪ низький рівень впровадження енергозберігаючих технологій
Інвестиційно-інноваційна	▪ зниження обсягів інвестицій в основний капітал; ▪ зменшення обсягів і зниження темпів приросту прямих іноземних інвестицій; ▪ зниження обсягів державного фінансування науково-дослідних робіт; скорочення наукового потенціалу, зниження винахідницької активності; ▪ зниження інноваційної активності підприємств

Закінчення табл. 1

1	2
Зовнішньоекономічна	▪ зміна кон'юнктури зовнішніх ринків; ▪ асиметрія зовнішньої торгівлі; ▪ нераціональна структура експорту; ▪ низька наукоємність експорту; ▪ залежність від технологічного імпорту та від імпорту стратегічних ресурсів (нафта, газ, електроенергія)
Фінансова безпека	▪ нераціональна структура регіонального бюджету; ▪ зростання фінансової залежності від державних трансфертів; ▪ зниження ефективності регіональної системи оподаткування; ▪ невиконання доходної частини бюджету; ▪ зростання рівня тінізації економічної діяльності
Соціальна безпека	▪ зміна рівня і структури доходів і витрат населення; ▪ зростання рівня безробіття, в т.ч. прихованого; ▪ зубожіння та зниження грошових доходів населення; ▪ зростання соціальної напруги в суспільстві; ▪ високий рівень захворюваності населення; ▪ зростання рівня злочинності
Демографічна безпека;	▪ зменшення чисельності населення; ▪ деформація статево-вікової структури населення («старіння» населення); ▪ скорочення тривалості життя населення; ▪ надмірне демографічне навантаження непрацездатного населення на працездатне; ▪ відсутність ефективних механізмів впливу на міграційні процеси

задоволенню регіональних потреб або створюють небезпеку скорочення виробничого потенціалу суб'єктів господарювання, нецільового та нераціонального використання природних, матеріальних, фінансових, трудових ресурсів, посилення залежності регіону від міжбюджетних трансфертів, поглиблення соціальної диференціації населення, загострення міжнаціональних і міжетнічних конфліктів.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

У контексті захисного підходу трактуємо економічну безпеку регіону як захищеність від дії негативних чинників, що призводять до створення зовнішніх і внутрішніх загроз. Загрозою визначено конкретну та безпосередню форму небезпеки або сукупність умов і чинників, які створюють небезпеку об'єкту дослідження. Небезпеку розглянуто як можливість виникнення ситуації, яка призведе до погіршення або неможливості функціонування і розвитку об'єкта дослідження.

Негативні чинники впливають на економічну безпеку регіону через зміну стану її елементів «ризик – загроза – виклик – небезпека», погіршують умови та результати функціонування регіональної системи, уповільнюють або гальмують її розвиток. Загрози економічній безпеці спричинені процесами, явищами, подіями і ситуаціями, які розвиваються як у регіоні, так і поза його межами.

Динамічні зміни сучасної економіки, порушення рівноваги, загальнополітична нестабільність негативно впливають на забезпечення економічної безпеки регіонів. Своєчасна ідентифікація, моніторинг, оцінювання впливу негативних чинників і загроз на економічну безпеку та запобігання їх реалізації є одним із пріоритетних завдань регіональної політики, оскільки від рівня безпеки окремих територій і розвитку їх економічного потенціалу безпосередньо залежить економічна безпека держави.

Спираючись на результати систематизації та класифікації загроз економічній безпеці регіону за функціональними складовими напрямми подальших досліджень пов'язані з розрахунком та аналізом стану економічної безпеки регіонів України, визначенням ступеня впливу загроз на основні складові економічної безпеки регіонів для розроблення ефективної програми забезпечення безпеки регіонального розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Академічний тлумачний словник. URL: <http://sum.in.ua/>
2. Бабець І. Г. Сталій розвиток і безпека регіону : навч. посіб. Львів : ЛДУВС, 2015. 268 с.
3. Бандурка О. М., Духов В. Є., Петрова К. Я., Червяков І. М. Основи економічної безпеки : підручник. Харків : Вид-во ХНУВС, 2003. 236 с.
4. Буркальцева Д. Д. Інституціональне забезпечення економічної безпеки України : монографія. Київ : Знання України, 2012. 347 с.
5. Геєць В. М., Кизим М. О., Клебанова Т. С., Черняк О. І. Моделювання економічної безпеки : монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2006. 240 с.
6. Герасимчук З. В., Вавдіюк Н. С. Економічна безпека регіону: діагностика та механізм забезпечення. Луцьк : Надстрія, 2010. 244 с.
7. Гуменюк А. М. Безпека структурно-інституціональної трансформації економіки регіону: теоретичні основи та прикладні аспекти : монографія. Київ : НІСД, 2014. 468 с.
8. Дуб Б. С. Поняття економічної безпеки підприємства в контексті розвитку сучасної української економічної науки. *Вісник Черкаського університету*. 2016. № 4. С. 63–72.

9 Закон України «Про основи національної безпеки» від 19.06.2003 № 964-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>

10. Економічна безпека : навч. посіб. / за ред. З. С. Варналія. Київ : Знання, 2009. 647 с.

11. Беляєв О. О., Бебело А.С., Дыба М. І. Економічна політика : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2004. 287 с.

12. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку від 29.10.2013 № 1277. URL: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm

13. Сухоруков А. І., Харазішвілі Ю. М. Моделювання та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України: монографія. Київ : НІСД, 2012. 368 с.

14. Овчаренко Є. І. Перспективи захисного підходу у безпекології // Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції з міжнародною участю, 1 грудня 2016 р. – 10 січня 2017 р. Полтава : ПолтНТУ, 2017. С. 39–42.

15. Регіони України у післякризовий період: ризики та перспективи розвитку : аналіт. доп. Київ : НІСД, 2011. 38 с.

16. Сухоруков А. І., Мошенський С. З., Петрук О. М. Національна економічна безпека : навч. посіб. Житомир : Рута, 2010. 384 с.

17. Сухоруков А. І. Проблеми фінансової безпеки України : монографія. Київ : НІПМБ, 2005. 120 с.

REFERENCES

“Akademichni tlumachnyi slovnyk” [Academic Explanatory Dictionary]. <http://sum.in.ua/>

Babets, I. H. *Stalyi rozvytok i bezpeka rehionu* [Sustainable development and security of the region]. Lviv: LDUVS, 2015.

Bandurka, O. M. et al. *Osnovy ekonomichnoi bezpeky* [Fundamentals of Economic Security]. Kharkiv: Vyd-vo KhNUVS, 2003.

Bieliaiev, O. O., Bebelo, A. S., and Dyba, M. I. *Ekonomichna polityka* [Economic policy]. Kyiv: KNEU, 2004.

Burkaltseva, D. D. *Instytutsionalne zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy* [Institutional provision of economic security of Ukraine]. Kyiv: Znannia Ukrainy, 2012.

Dub, B. S. “Poniattia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva v konteksti rozvytku suchasnoi ukrainskoi ekonomichnoi nauky”

[The concept of economic security of the enterprise in the context of the development of modern Ukrainian economic science]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu*, no. 4 (2016): 63-72.

Ekonomichna bezpeka [Economic security]. Kyiv: Znannia, 2009.

Heiets, V. M. et al. *Modeliuvannia ekonomichnoi bezpeky* [Simulation of economic security]. Kharkiv: VD «INZhEK», 2006.

Herasymchuk, Z. V., and Vavdiuk, N. S. *Ekonomichna bezpeka rehionu: diahnostyka ta mekhanizm zabezpechennia* [Economic security of the region: diagnostics and mechanism of provision]. Lutsk: Nadstiria, 2010.

Humeniuk, A. M. *Bezpeka strukturno-instytutsionalnoi transformatsii ekonomiky rehionu: teoretychni osnovy ta prykladni aspekty* [The security of the structural and institutional transformation of the region's economy: the theoretical foundations and applied aspects]. Kyiv: NISD, 2014.

[Legal Act of Ukraine] (2003). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>

[Legal Act of Ukraine] (2013). http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm

Ovcharenko, Ye. I. “Perspektyvy zakhysnoho pidkhodu u bezpekolohii” [Prospects for a protective approach in security science]. *III Vseukrainska naukovo-praktychna Internet-konferentsiia z mizhnarodnoiu uchastiu*. Poltava: PoltNTU, 2017. 39-42.

Rehiony Ukrainy u pislakrizovoyi period: ryzyky ta perspektyvy rozvytku [Regions of Ukraine in the post-crisis period: risks and prospects of development]. Kyiv: NISD, 2011.

Sukhorukov, A. I. *Problemy finansovoi bezpeky Ukrainy* [Problems of financial security of Ukraine]. Kyiv: NIPMB, 2005.

Sukhorukov, A. I., and Kharazishvili, Yu. M. *Modeliuvannia ta prohnozuvannia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv Ukrainy* [Modeling and forecasting of socio-economic development of regions of Ukraine]. Kyiv: NISD, 2012.

Sukhorukov, A. I., Moshenskyi, S. Z., and Petruk, O. M. *Natsionalna ekonomichna bezpeka* [National economic security]. Zhytomyr: Ruta, 2010.